

Een Nieuwe Verlichting – Hoe je kijkt is wat je zult verlangen.

Hidde de Blouw, Schrijfdialoog ISVW, 15 oktober 2023 – Update pitch.

Kan een Nieuwe Verlichting ons in beweging krijgen waardoor we beter opgewassen zijn tegen de problemen van de huidige tijd, zoals de klimaatverandering en de omgang met de oorzaken en gevolgen daarvan. We moeten voorbij de methoden en logica's van de Oude Verlichting op zoek naar een activerende (klimaat)filosofie.

Van de grote vragen van Kant – Wat kan ik weten? Wat kan ik hopen? Wat kan ik doen? Wie is de mens?– lijkt alleen de derde vraag te gaan over het ondernemen van acties. Maar weten en hopen zijn ook acties. Het is innerlijk handelen, zowel rationeel als emotioneel.

We moeten op zoek naar nieuwe grote, *activerende* vragen, voorbij Kant. Denk aan vragen als: Wat kan en moet ik delen? Wat kan en mag ik verlangen? Wat kan en zal ik nálaten te doen? Met als stuwende onderliggende vraag: met en voor wie ben ik - zijn wij – mens?

Eerste actie

In de metafoor van een cirkel: wissel je 'ik' als middelpunt en 'de wereld' als omtrek met elkaar om en besef dat je als 'ik' een punt ben op de omtrek van de cirkel in plaats van het middelpunt.

Besef dat je in de 'circle of life' wederzijds afhankelijk en verweekeld bent met alle punten, naast je én diametraal tegenover je, hoe ver weg ook ¹.

Tweede actie

In deze positiewisseling ligt de opstap naar een tweede actie: verbondenheid met al het andere ervàren. Die zit in de emoties, behoeften en verlangens die we als mens met alle levende wezens gemeen hebben. Pijn, angst, verdriet, woede, vreugde, vrede én aan wie of wat we deze emoties en verlangens toeschrijven ².

Derde actie

In deze perspectiefwisseling rekt Nieuwe Verlichting het beschouwend begrijpen op naar invoelend begrijpen ³. Daarbij is voortdurende bewustwording en gedeelde reflectie op jezelf en de ander en het andere, letterlijk een *wezen*-lijke filosofische actie ⁴.

Vanuit een invoelende perspectief- en positiewisseling kun je zeggen: ik ben een andere jij en ik ben omdat wij zijn ⁵. Deze manier van invoelen, begrijpen, willen en doen op thema's als ecosociale rechtvaardigheid en ecologische evenwaardigheid is een van de pijlers van een Nieuwe Verlichting.

Want hoe je kijkt is wat je zult zien, is wat je zult verlangen, is wat je zult gaan doen.

(En de kleinste persoonlijke actie is daarbij evenveel waard als de grootste filosofische gedachte.)

¹ Er is een veelvoud aan waardevolle bronnen van ideeën en perspectieven die kunnen leiden tot activerende filosofisch concepten over hoe juist de verschillen in denkstijlen, overtuigingen en grondhoudingen kunnen bijdragen aan creatieve aanpakken. Helaas is een deel van deze bronnen ingeklemd in bubbels van gepolariseerde meningsverschillen, uitsluitingen en conflicten.

² Aan wie of wat verbind je (attribueer je) je emoties, behoeften, verlangens? Daar zul je je denken, willen, beoordelen en handelen (Arendt) mee vullen en vormen. Wanneer wordt je gedachte, je woord, je verlangen een daad?

³ Veel moderne vraagstukken, zoals klimaatverandering, zijn complex en onzeker. Dit vraagt om een adaptieve, empathische benadering in kennisvergaring, besluitvorming en communicatief handelen (oa. Habermas). Complexiteit kun je zien als taaie ingewikkeldheid, maar ook als een uiting van onderlinge verwickeldheid en wisselwerking en daarmee juist een brede en diverse toegang tot elkaars (mens, dier, natuur) mogelijkheden en capaciteiten (oa. Nussbaum).

Onzekerheid kun je zien als onvoorspelbare instabiliteit, maar ook als de dynamiek en bewegelijkheid van veerkrachtige vitaliteit en variaties in het gedrag van levende wezens, waaronder wijzelf als mensen. Complexiteit en onzekerheid moeten juist niet rationeel analytisch vereenvoudigd worden tot rekenmodellen als fundament voor stappenplannen en resultaatgerichte projecten met prestatie-indicatoren, etc. En ook niet tot platgeslagen, enkelvoudige wereldbeelden en vastgeklonken standpunten.

⁴ Het subjectieve ervaren moeten we niet meer op afstand zetten in een objectiverende beschouwing over de ander en het andere. De inzet is juist dat je jezelf openstelt in de wereld als een gelijke van al het andere, niet als heerser over al het andere. Dat is een onzekere en spannende trektocht vanuit 'ik' naar 'jij' naar 'wij' naar 'zij' naar 'het'. Een transitie van egocentrisch naar ecocentrisch naar omnacentrisch..

⁵ Een soortgelijke filosofische actie is jezelf getooid met een 'sluier van onwetendheid' (Rawls) terug plaatsen in deze wereld en alle problemen. Als je onwetend bent over je toekomstige positie, mogelijkheden en omstandigheden, geef je heel andere antwoorden op allerlei politiek-economische en sociaal-maatschappelijke vragen. Hoe vind je dat de wereld moet zijn ingericht, hoe moeten we ons onderling en tot onze omgeving verhouden terwijl je niet weet op welke positie en in welke omstandigheden jezelf terecht zult komen. Dan wens je de ander die ervaringen toe die je ook zelf zou willen ervaren, want je zou zo maar die ander kunnen zijn.